

T·I·A·S

CIENCIA

● Marzo 2026

Volume 3

UniversidadeVigo

POST-GROWTH
INNOVATION LAB

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CIENCIA, INNOVACIÓN
Y UNIVERSIDADES

FECYT
INNOVACIÓN

A revista T:IAS é unha publicación de divulgación científica que ten como obxectivo achegar á sociedade os resultados da investigación que se realiza dende diferentes ámbitos científicos e que teñen un impacto directo sobre ela. A ciencia transforma as nosas vidas, pero estes avances a miúdo permanecen invisibles para a cidadanía. Por iso, é fundamental comunicar non só os descubrimentos, senón tamén o seu impacto social. Amosar como a investigación mellora a calidade de vida, reduce desigualdades ou protexe o medio ambiente fortalece o vínculo entre ciencia e sociedade, e fomenta a construción dunha cidadanía crítica, informada e comprometida.

A divulgación non é só unha cuestión de comunicación: é unha forma de democratizar o coñecemento e de recoñecer o valor público da ciencia.

Edita: **Universidade de Vigo**

Lugar de edición: Pontevedra (España)

ISSN: ISSN: 3101-321X

Revista dispoñible en castelán e galego.

Versión dixital accesible en: www.tias.uvigo.gal

Comité Editorial

Aitor Alonso Rodríguez
Alejandro M. Fortuny Sicart
Ana García Quintana
Brais Suárez Eiroa
Cristina Camarena Gras
Cristina Míguez González
Cristina Vázquez Santos
María del Carmen Rey Mayo
Marina Gómez Rodríguez
Mario Pansera
Susana Bastón Meira
Xavier Simón Fernández
Future Oceans Lab

Comité Asesor Cidadá

Cristina Louzán García
Desirée Rodríguez
Iván Martínez Lorenzo
José Luis Vázquez Carpintero
Lía Bascoy Martínez
Luis Vidal

Equipo de redacción

Aitor Alonso González
Ana García Quintana
Brais Suárez Eiroa
Cristina Míguez González
Cristina Vázquez Santos
Susana Bastón Meira
Víctor José Sánchez Juárez

Contacto

Correo electrónico: tias@uvigo.gal

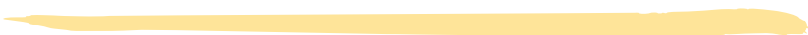
Correo postal: Rúa Benito Corbal 45 5ª Pranta. 36001 Pontevedra (España)

Ilustracións deste número: (www.fridaypunto.wordpress.com)

Colabora: **CISPAC**
Centro de Investigación Científica y Tecnológica del Parque Científico de Galicia

Cofinancia: **FECYT**
INNOVACIÓN

SUMARIO

Editorial	3
Democracia Radical (spoiler: non é o nome dun grupo heavy) ...	5
Xuntando saberes	8
Confrarías <i>made in</i> Galicia	12
A mirada máis intensa da educación ambiental	14
O poder (e os dilemas) da comunidade	19
Chicharras	23
Mensaxes e mensaxeiros	27

Editorial: O poder da colectividade

Que vivimos tempos convulsos é algo que a estas alturas non se lle escapa a ninguén. Mentres escribimos estas liñas, somos conscientes de que cando se publique o próximo volume da revista, dentro de só unhas semanas, o mundo será probablemente moi diferente ao que temos hoxe, que xa é moi distinto ao que tiñamos hai apenas uns días.

Con todo, a pesar da enorme incerteza que nos rodea, ou tal vez debido a ela, desde o equipo editorial desta publicación aferrámonos á crenza de que o planeta segue ategado de persoas boas, empáticas, comprensivas e compasivas, e que só é necesario un empuxón para que nos unamos e alcemos a voz para plantar cara á tiranía e a maldade daqueles que queren facer deste un mundo terrible e temible. Por iso, quixemos dedicar este número ao poder das comunidades e da colaboración, para que sirva como unha pequena mostra de que cooperando podemos conseguir grandes cousas. ➔

Os movementos colectivos, aínda que non están exentos de diversidade, e mesmo de confrontación, son a resposta máis adecuada e eficaz fronte aos movementos impositivos. O individualismo non adoita traer nada bo. Os grandes fitos da historia, aínda que en ocasións o recoñecemento o leva unha única persoa, escribíronse a base de sumar coñecementos, sensibilidades, pluralidade e colaboración. Non debemos esperar que unha persoa ou un grupo veña a resolver os nosos problemas e necesidades. Podemos e debémonos o ser partes activas dun cambio. A solución pola que apostamos xa é unha realidade, e ten a forma de traballo e esforzo colectivo que une corpos, mentes e vontades. É aí, nesa resposta grupal, onde as nosas vidas como seres individuais cobran o seu sentido.

Así que te convidamos a contaxiarte deste espírito gregario a través das aventuras do elenco de personaxes que dan vida a este terceiro volume da revista. Non se nos ocorre ningún mellor ca eles para ensinarche o grande que é o poder da colectividade enfocada en conseguir o ben común.

Equipo T·I·A·S

Democracia Radical (spoiler: non é o nome dun grupo heavy)

Un texto de Cristina Vázquez Santos, baseado no
resumo de Javier Lloveras Gutiérrez

Inspirado no artigo científico de Javier Lloveras (Universidade de Vigo), Mario Pansera (Universidade de Vigo) e Adrian Smith (University of Sussex) *On 'the Politics of Repair Beyond Repair': Radical Democracy and the Right to Repair Movement*, publicado na revista *Journal of Business Ethics* (2025)

É un deses días nos que chove a mares e sopra un forte vento, que ás veces chaman temporal, outras cicloxénese e outras, DANA. «Algún día terei que buscar a diferenza entre todas esas denominacións», dise Noa cando entra no local, cuxa entrada está abarrotada de paraugas, algúns deles rotos. Deixa o seu (algo dobrado, pero aínda funcional) xunto ao resto de vítimas meteorolóxicas e entra.

Non lle gusta recoñecelo, pero estivo algo inquieta desde que coñeceu a ese mozo na charla sobre o dereito para reparar á que asistiu a semana pasada e ao que esperaba atopar hoxe no *repair café*. Así que agora que está alí, séntese algo decepcionada ao non velo. E algo estúpida. «Pero se nin tan sequera sei o seu nome!», pensa. Como aínda é cedo, avanza cara á barra, senta nunha banqueta alta e pide un café, apoiando no asento contiguo a bolsa na que trae o obxecto que pretende aprender a reparar. Aínda que o que a levou á charla da semana pasada foi a frustración do seu pai por non poder reparar o seu John Deere, non lle pareceu boa idea aparecer no bar subida nun tractor (iaínda que tería sido espectacular!). Así que finalmente decantouse por levar o seu secador de pelo, que hai unhas semanas deixou de botar aire quente, o cal lle fai perder case por completo a súa funcionalidade. Esperemos que consiga

arranxalo porque coa que está a caer aí fóra, seguro que ao chegar a casa faralle falta.

Tense quedado ensimesmada pensando nas súas cousas e non se decata de que alguén se ten parado ao seu carón. Sobresáltase cando lle tocan suavemente o ombreiro.

—Perdoa, non quería asustarte. Non se sei me lembrás. Vímonos aquí a semana pasada na charla sobre o dereito para reparar. Chámome Xosé.

Vaia que se che lembra, Xosé...

—Ola! Non te preocupes. É que ás veces quedo un pouco pillada cando penso nas miñas cousas. Son Noa. Encantada!

Ningún dos dous sabe se debe darlle dous bicos ao outro e titubean un momento. Finalmente optan por agraciarse simplemente cun sorriso. Tímido pero sincero, no caso de Xosé; amplo e luminoso como ela, no caso de Noa.

—Espera, que aparto a bolsa para que poidas sentar. Aí teño a miña xoia para reparar hoxe. É un secador de pelo con máis anos que o fio negro, pero a verdade é que sempre funcionou ben ata o de agora e dáme pena tiralo. Que traes

ti?

—Algo menos orixinal e lamentablemente máis moderno —responde Xosé—. Estragóuseme o teléfono hai un par de semanas e vivín nas miñas propias carnes o que significa non ter dereito a reparar —chancea—. Resulta que só os talleres oficiais de Apple poden arranxalo, así que vou ver se alguén por aquí sabe facer maxia e me libra de ter que comprar un novo...

—Non sei a ti, pero a min a charla do outro día deixoume a cabeza un pouco voadá. Todo iso do dereito para reparar tenme moi intrigada. Pero quedei algo inquieta co tema da democracia radical que mencionou ao final.

Noa sempre foi boa estudante, boa filla, comedida e proporcionada, así que era esperable que a palabra «radical» lle producise algo de congoxa.

—A min tamén me ten flipado todo isto —dille Xosé—. Creo que farei o meu traballo fin de mestrado sobre este tema. Fun falar con Hugo para saber se quería dirixir e díxome que si. Faime mogollón de ilusión, a verdade! Tamén me deixara moi intrigado o da democracia radical, así que lle preguntei cando me vin con el o outro día. E non deberías inquietarte, en realidade é moi interesante e ten todo o sentido do mundo.

Xosé cóntalle a Noa a conversa que tivo con Hugo na reunión que mantiveron un par de días atrás.

—Contoume que as diferentes posicións que se producen no movemento do dereito a reparar e que nos explicou o outro día (defensa do consumidor, sustentabilidade ambiental, práctica de coidado e empoderamento colectivo, ou coma motor de innovación aberta) non teñen por que ser un problema a resolver, senón que son a esencia da democracia. Iso é a democracia radical, e para entendela hai que entender

primeiro a hexemonía.

—Hexemonía? Iso sempre soa un pouco como a enfermidade rara... —chancea Noa.

—Haha. Pode ser, si, pero a idea é máis simple do que parece. En política non hai unha única resposta correcta que todo o mundo acepte. Por exemplo, algunhas persoas cren que o Estado debe repartir máis a riqueza e outras cren que non, e a preferencia por unha opción ou outra depende moitas veces de intereses distintos ou de maneiras diferentes de ver a sociedade. Quen é pobre pode querer unha maior repartición, quen é rico, menos, e as persoas con ideas socialistas adoitan defender máis redistribución. Ás veces unha desas ideas vólvese a máis forte e empeza a parecer a máis normal ou a mellor. Iso sería a hexemonía —explica Xosé—. Pero, como non hai unha resposta única aos problemas, cando unha idea se volve dominante sempre quedan persoas que non están de acordo, e por iso xorden conflitos. A democracia radical di que eses conflitos non se poden facer desaparecer. O importante é que se expresen con debate e regras, e non como unha loita entre inimigos.

—Pois tan radical non parece, así dito —di Noa. Ambos rin.

—Hugo di que esta perspectiva é moi interesante por múltiples razóns —continúa Xosé—. Por unha banda, porque desenmascara a neutralidade aparente que existe nun terreo tan técnico como o da reparación. Os fabricantes presentan as súas restricións como inevitables, dicindo que é pola nosa seguridade ou para protexer a innovación. Pero a análise que fan desde a democracia radical mostra que, en realidade, todo isto son construcións hexemónicas, é dicir, formas de poder que se disfrazan de sentido común.

—Por seguridade... Vaia cara teñen! —intervén Noa, algo indignada.

—Si, son puro altruísmo, xa sabes... —engade

Xosé en ton burlón—. O caso é que, segundo Hugo, as controversias que se producen en movementos como o dereito a reparar poñen de relevo a importancia do conflito, en lugar do consenso, como motor para expandir a democracia. Ao non ser un movemento homoxéneo, hai tensións entre quen o ve como unha forma de aforrar, como unha forma de reducir os residuos e o consumo, como unha forma de construír comunidade, ou como unha forma de fomentar a experimentación e innovación cidadá. Di que a democracia radical permite ver que esas diferenzas non debilitan ao movemento, senón todo o contrario: fano máis vivo e resistente.

—Interesante... Creo que usarei isto como argumento a próxima vez que discuta coa miña nai. «A controversia é a base da democracia, mamá, non é que che estea levando a contraria por amolar...» —di Noa con algo de retranca.

—Haha. Non sei se o da democracia radical aplica aos conflitos familiares —non sabe que é o que lle pasa, pero con esta moza a súa habitual timidez diluíuse enseguida, está a resultarlle moi fácil soltarse con ela—. E outra cousa súper interesante tamén, e con isto xa deixo de darche a chapa, é que me falou de como a súa investigación mostra que a política de reparar sempre vai máis aló da chave de parafusos, que arranxar un obxecto significa tamén reclamar autonomía fronte a monopolios, cuestionar o modelo de crecemento ilimitado, ou abrir a innovación á creatividade social. Chamouno "política da reparación máis aló da reparación".

—Carallo! Pero tiveches unha reunión ou unha clase maxistral? Facer o TFM vaiche resultar pan comido —chancea Noa.

—Non o creo —ri Xosé—. Témoste que todo isto

é moito máis complexo do que parece. Pero a verdade é que teño moitas ganas de empezar a traballar con el. É un apaixonado do seu traballo. Di que isto do R2R e a democracia radical é algo que debería interesar a todo o mundo, porque fala da nosa vida cotiá e do noso futuro colectivo. Para a ética empresarial, implica que deben responder a demandas cidadás que cuestionan os seus privilexios, abandonando a idea de que a responsabilidade se define por consensos internos ou compromisos voluntarios. Para a política pública, significa non reducir a reparación a unha peza máis da economía circular, porque o dereito a reparar abre a porta para imaxinar alternativas máis profundas ao modelo de consumo actual. E para a cidadanía, lembra que a democracia non se limita ao voto, que tamén se manifesta na nosa maneira de consumir, e en se podemos abrir, reparar e reapropiarnos da tecnoloxía que usamos.

—A verdade é que non podo estar máis de acordo. Nalgún sitio lin unha vez que consumir é unha forma de manifestarse. Naquel momento non me parei a pensalo moito, pero creo que se referían xustamente a isto.

Pois parece que podemos confirmar que estes dous fixeron *match*. Pero veña, parella! Que viñestes aquí a traballar.

—Paréceme que isto xa empeza —di Noa, que se sente tan cómoda charlando con Xosé que o tempo lle ten pasado voando.

Ambos collen as súas cousas e sentan xuntos nunha das longas mesas cheas de ferramentas, dispostos a tentar aprender a reparar os seus cacharros. Lamentablemente temémonos que só un dos dous terá éxito. As grandes compañías como Apple teñen o negocio ben atado. Pero haberá que tentalo e seguir exercendo presión.

Xuntando saberes

Un texto de Cristina Míguez González, baseado no resumo elaborado por Blanca Callén Moreu e Anastasia Zisakou

Inspirado no capítulo de Blanca Callén Moreu (Universitat Autònoma de Barcelona) e Melisa Duque (Monash University, Department of Design) *"We not only repair our devices, but also our relationship with them" : repair-led designing at the restart parties in Barcelona*, dentro do libro *Design/Repair: Place, Practice & Community* (2024)

Hai casualidades que che cambian a vida.

Esas casualidades teñen forma dunha persoa que che sorri, dun libro que non che deixa deitarte cedo, dunha palabra ben elixida, unha frase sabia, un cartel, unha canción que ouriza a túa pel... ou unha mestura de todo xunto que te leva ao mesmo lugar.

Restart party foi o comezo da casualidade de Hugo.

Hoxe está en Ceuán, unha aldea rural na que unha parella moza fundou unha asociación veciñal chea de actividades para facer comunidade. Trátase dun pequeno oasis onde as persoas realizan actividades enfocadas no local, van teletraballar, a buscar inspiración e convivir unha pequena tempada dinamizando a zona. Ceuán é unha contorna idílica para Hugo: natureza galega en estado puro e un ambiente que convida a crear. Aquí organiza, xunto con esta parella, algunha que outra *Restart Party* e hoxe, que xustamente está a preparar unha nova actividade, fai memoria de como xurdiu todo e como unha casualidade lle indicou o rumbo da vida que está a vivir agora.

Hai anos, Hugo acababa de aterrar en Barcelona

para facer o seu doutoramento e buscaba coñecer xente. O seu eran os plans sinxelos: escribir, tocar a guitarra e nadar na costa de Florianópolis, de onde viña. Agora, nunha nova cidade, propoñíase comezar novas rutinas. Obrígoose a socializar e un día recibiu un sinal: nunha marquesiña de camiño á universidade había un moderno cartel que dicía «Restart Party». O seu contido parecía estar escrito para el, despois de pasarse unha mañá enteira tratando de acender o seu computador portátil: «ven a arranxar os teus aparellos electrónicos e coñece a xente da túa zona».

E así, presentouse unha mañá de outubro nun pequeno centro cultural.

O que pasou alí foi marabillioso. Unha vintena de persoas chegaban cos seus obxectos, na súa maioría electrónicos, para reparalos. ¿E como o facían? Pois había moito coñecemento, pero non en forma de bata ou detrás dun mostrador, senón que circulaba no ambiente.

Ao entrar, Hugo quedou un pouco expectante por non saber por onde moverse nin a quen dirixirse. Na parede, un cartel escrito a man dicía:

*«Non só reparamos dispositivos,
tamén reparamos a nosa relación con eles»*

Hugo leuno dúas veces, sen saber que ía ser o centro da tese que quería escribir.

Unha muller sorrinte de pelo curto achegouse a el sen présa.

—Primeira vez? —preguntou en forma de benvida.

Hugo sorriu ensinándolle o portátil, coma se estivese na sala de espera dun hospital coa súa ferida.

—Non acende. Onte deixeiño cargando e nada.

—Perfecto. Aquí non facemos maxia, pero tentaremos reparalo —dixo ela chiscándolle un ollo—. Ti séntaste comigo e mirámolo xuntos.

Iso era novo para Hugo. Esperaba unha frase tipo “déixanolo e volve buscalo mañá” ou algo do estilo. Pero non. Ao seu arredor as persoas sentaban á beira de quen sabía máis e o obxecto colocábase no centro: a xente estaba a aprender a reparar(se).

Ao seu carón pasaban cousas que lle sorprendían no medio dunha gran cidade: unha señora ofrecía galletas caseiras; unha parella falaba de «non comprar outra impresora» como quen fala dunha decisión ética, non dunha renuncia triste; un señor duns 70 anos sentado á beira dun adolescente intercambiaba experiencias ríndose mentres ambos reparaban un móbil. Persoas xuntando saberes. Marabillosa a estampa.

Cando terminaban os intentos de reparación dos aparellos, o lograsen ou non, anotaban o proceso e os seus resultados nunha lousa cuxos datos se documentaban logo nunha base de datos global,

compartida entre comunidades reparadoras de todo o mundo, denominada *The Fixometer*.

A Hugo fascinoulle a mañá. Arranxara o seu portátil. Despois diso entendía que non era «seu» só porque o comprase, senón porque entendía como funcionaba e, por tanto, podía intervir nel. Alongando a vida útil do seu computador, aforrara unha boa suma de cartos, ademais de reducir impactos ambientais evitando a xeración de residuos electrónicos.

Por outra banda, Hugo, que chegara buscando xente «compatible», descubriu outra cousa: xente que non encaixaba no canon do consumo e que por iso estaba a construír un lugar propio: tiña aprendido, axudara, e sentiuse parte de «algo» por primeira vez dende que chegara a Barcelona.

Foron uns anos moi felices nos que fixo boas amizades e sentiu que tiña unha familia. Por temas de traballo decidiu deixar a cidade, pero parte del quedou con ese centro cultural e todas as persoas que coñecera ao redor doutras *Restart Parties*. Fora difícil marchar, pero de cando en vez facía unha escapadiña para consentirse e seguir en contacto.

Agora a súa vida é máis verde, sen un ritmo tan frenético e cun tempo máis húmido. Efectivamente, Hugo vive no norte da península. É profesor na universidade e segue nadando, pero agora en augas máis frías. Segue tocando a guitarra no seu salón, pero tamén a pandeireta nunha asociación cultural, e segue escribindo sen ningún propósito máis aló de gozar da sensación de paz que lle produce.

Hugo lembra con agarimo eses anos en Barcelona e prepara con ganas un novo proxecto, o cal xurdiu unha tarde falando en Ceuán mentres recollían cables e cuncas de café ao final da última xornada de reparación.

—Cada vez vén máis xente —dixo Hugo—. E iso é xenial, pero hai algo que me dá rabia. Chegan con obxectos rotos e repáranos, si. Pero, sobre todo, chegan con obxectos que nunca deberían comprar, moitas veces estráganse por falta de uso. Ademais, veñen persoas co mesmo obxecto, que poderían estar a compartir, xa que ás veces son veciñas porta con porta. A obsesión co novo ou a centralidade da propiedade privada aínda está moi presente. É unha especie de baleiro cuberto— Hugo queda reflexivo ao narrar en voz alta os seus pensamentos.

A súa amiga de Ceuán, sempre rápida, dirixiuse a un armario, que abriu, e sinalou o interior.

—Entón vaiche a gustar isto.

Dentro había caixas etiquetadas con rotulador: trade, pistola de silicona, proxector, máquina de coser, carpa, cortasetos.

—Estamos a montar unha biblioteca de obxectos —explicou—. Para que a xente non compre o que só precisa un día.

Hugo sentiu unha faísca familiar, a mesma que sentira ao ver a marquesiña en Barcelona. Só que esta vez o sinal non dicía «Ven a arranxar». Dicía: «Ven a non comprar».

—Biblioteca? —Biblioteca significaba prestar e devolver. Significaba que o obxecto non quedaba atrapado nunha casa, nin nun rocho, nin na culpa.

—Si —dixo ela—. Pídelo, úsalo, devólvolo. E se se estraga... xa sabes onde traelo. Ou se tes outros que non uses, tamén podes traelos aquí para prestalos e que outras persoas poidan usalos.

Hugo sorriu. Na súa cabeza, as dúas ideas encaixaron cun *clíc* suave: reparar era alongar a vida. Prestar era multiplicar as vidas. E ambas, evitar que nacesse outra cousa innecesaria.

A súa amiga seguiu explicando a súa motivación.

—Nin te imaxinas a de cartos que se gastan algúns veciños en maquinaria agrícola que poderían estar a compartir. A de espazo que aforrarián nas súas casas e, sobre todo, o que aprenderían se compartisen moitos dos obxectos que compran individualmente. Queremos xuntar saberes.

—Pois que necesitates da miña parte para botar a andar a idea? —soltou Hugo entusiasmado.

E aí empezou ese novo proxecto.

Levoulles un tempo facelo ben: quixeron facer unha boa organización con sistemas de catalogación, préstamo e mantemento, normas de uso compartidas e chegaron a crear unha comunidade implicada no coidado dos obxectos. Esta fin de semana Hugo organiza un taller en Ceuán; nesta ocasión a comunidade de veciños aprenderá a utilizar unha trituradora de madeira. Teñen un par delas na Biblioteca de Obxectos e están moi demandadas.

Decide ir o día anterior a preparar todo coa xente do centro. Saca as trituradoras, revisa parafusos, limpa a tolva, coloca lentes e luvas nunha caixa e pega unha etiqueta:

«PONTE ISTO, VALENTE»

Logo colga un cartel na parede:

«OBRADOIRO PARA LEVAR ACHAS, NON HISTORIAS»

« Prazas: as que caiban no patio.
Ego: ningún»

A súa amiga pasa ao seu carón e o mira con ese sorriso que mestura asombro e satisfacción.

—Fixeches lista de seguridade?

—Fixen... poesía preventiva —di Hugo, e ensinalle a folla.

Na primeira liña escribiu:

«Regra 1: Non alimentar á trituradora con nada que respire»

Rin. Todo está baixo control.

—Pois teño unha noticia que che vai encantar —di ela en ton misterioso—. Sabes quen se apunta ao taller de mañá?

—Sorpréndeme —di Hugo, que segue colocando todo o material sen case levantar a vista das caixas que ten no chan.

—Hai pouco contactoume Francisca, unha

profesora de instituto, porque lle parecía interesante organizar unha visita co seu alumnado a Ceuán —introduciu facendo unha pequena pausa de suspense antes do colofón—. O caso é que mañá veñen uns 20 adolescentes ao noso taller de trituradora de madeira. Non é marabilloso?

Hugo abre con esaxeración os ollos. De primeiras a idea non lle parece a mellor, pero o sorriso de ilusión da súa amiga tranquilízao e dispónse a aumentar a súa lista de seguridade nun par (ou máis) de puntos.

Casualidade ou non, mañá coñecerá a alguén que lle inspirará para crear novos relatos e levará unhas cantas historias dese peculiar grupo de bacharelato.

Confrarías made in Galicia

Un texto de Susana Bastón Meira, baseado no resumo de Iria García Lorenzo

Inspirado no artigo científico de Iria García Lorenzo (Universidade de Vigo), Manuel Varela-Lafuente (Universidade de Vigo), María Dolores Garza-Gil (Universidade de Vigo) e U. Rashid Sumaila (University of British Columbia, Canadá) *Social and solidarity economy in small-scale fisheries: An international analysis*, publicado na revista Ocean and Coastal Management (2024)

A noite de San Xoán é máxica. Non é só unha festa: é case un ritual colectivo. O 23 de xuño, cando cae o sol, praias e vilas énchense de lume, fume de sardiñas e xente falando, rindo e agardando a medianoite para celebrar a chegada do verán.

Cíes chegou ese día pola mañá á Illa de Ons, cargada coa súa curiosidade adolescente e coa ilusión de pasar outro verán xunto ao seu avó Ramón. As súas amigas non podían entender que preferise marchar da cidade para estar nun sitio onde, segundo elas, «non había nada que facer». Pero a Cíes encantáballes explorar cada recuncho da Illa.

Ramón, coa súa dorna, pasaba horas e horas no mar. A súa pel era dura, como se cos anos, o vento e as mareas formasen unha costra de sal sobre ela. Desde que a Illa formaba parte do Parque Nacional Marítimo-Terrestre das Illas Atlánticas, acudía con frecuencia ás reunións nas que se buscaba algo tan complexo como necesario: facer compatible o uso dos recursos mariños coa súa protección.

Aquel día tiña unha, así que lle pediu a Cíes que fose desfacer a maleta con calma, que estaría de volta nun par de horas.

Mentres abría caixóns e colocaba roupa, pensaba no orgullosa que se sentía del. Ramón, que identificaba o mar de Ons como o seu lugar favorito, compartía todo o seu coñecemento coas persoas que agora tomaban decisións sobre a súa xestión.

Aquel verán, Cíes comezaría a entender que o mar non se coida só desde despachos ou laboratorios, senón tamén desde a experiencia das comunidades que viven del.

Cando Ramón regresou, ela non puido evitar preguntar:

—Avó, quen coida realmente deste mar?

El sorriu antes de responder.

—Este mar coidámolo nós, a xente da Illa. Porque ninguén depende tanto de que estea en bo estado coma nós. E os mariñeiros defendemos iso organizándonos en confrarías.

Faloulle entón desas organizacións formadas por persoas traballadoras do mar que, de maneira democrática, debaten e deciden sobre a súa actividade: como organizar as zonas de traballo, cando propoñer vedas, que límites establecer para evitar a sobreexplotación pesqueira ou

como resolver conflitos entre os diferentes sectores do mar. Todo co obxectivo de garantir que a pesca siga sendo compatible coa conservación.

Explicoulle que, en Galicia, a pesca artesanal non depende de grandes empresas nin de sistemas alleos ás comunidades, senón que se estrutura arredor das confrarías, un dos sistemas colectivos máis antigos e únicos de Europa. Nel, o importante non é só a rendibilidade económica, senón tamén manter os recursos, asegurar condicións de traballo xustas e protexer o medio de vida.

Ese modelo baséase nun equilibrio delicado: o coñecemento ecolóxico local, transmitido de xeración en xeración, combinase cos criterios científicos. Unha forma híbrida de xestión que funciona porque integra voces diversas e pon a comunidade no centro.

Ramón tamén lle contou que quedara moi contento cando lle dixeron que investigacións da Universidade de Vigo centradas nesa relación entre economía social e pesca artesanal, destacaron que Galicia era un caso pioneiro, sendo as confrarías un exemplo de gobernanza inclusiva e innovación social no litoral. Ao parecer, existían outros lugares do mundo onde había cousas semellantes. Por exemplo, en México existían cooperativas pesqueiras con tradicións parecidas, baseadas na gobernanza dos bens comúns, na vixilancia compartida e no compromiso social. Tamén había organizacións similares en Portugal, Grecia ou Croacia, baseadas na cooperación. E incluso atoparon un estudio en Arxentina centrado na perspectiva de xénero, destacando o rol das mulleres nas familias que viven da pesca e o seu papel para asociarse.

Falaban de transicións verdes e xustiza ambiental, conceptos moi dispersos para Ramón, pero o importante, o que si entendeu, é que as

confrarías eran un bo exemplo. Dician que a pesca artesanal é un sector clave para o emprego, a seguridade alimentaria e a conservación dos ecosistemas mariños. Mesmo a ONU declarou o 2022 coma o Ano Internacional da Pesca e a Acuicultura Artesanais. A pesca de baixura en Galicia non só promove o consumo de alimentos do mar, peixe e marisco, senón que é un sinal de identidade cultural. É un sector en continua evolución, porque as confrarías están sempre dispostas a abrir novos mercados, como por exemplo o das algas e os carallos de mar, que mandan para outros países onde o seu consumo está mais valorado.

Cíes escoitaba en silencio, ata que finalmente interrompeu:

—Avó, encantárame seguir falando disto... pero xa vai sendo hora de comer, non si?

Ramón riu.

—Pois claro! Mira que rinchas temos hoxe. E esta noite, a sardiña molla o pan!

—Pan de millo? Que rico avó —. respondeu Cíes coa ilusión que a caracteriza.

—Claro! Aínda que xa sabes que na Illa non se poden facer fogueiras, non hai razón para non darlle a benvinda ao verán como se merece. Esta noite reuniremonos todas as persoas no bar, e compartiremos contos, brindes e cancións.

Antes de entrar na cociña, engadiu:

—Nunha illa temos que axudarnos entre nós. O mar é a nosa fonte de vida. Non se protexe con prohibicións, senón con acordos. Os datos científicos son importantes, pero tamén o é o que aprendemos traballando nel cada día. Mañá, cando vaiamos na dorna, ensínoche os meus sitios favoritos para coller luras.

A mirada máis intensa da educación ambiental

Un texto de Brais Suárez Eiroa, baseado no resumo de Júlío J. Conde

Inspirado no artigo científico de Júlío J. Conde (Universidade de Vigo) *Education for Sustainable Development: The Iron Fist of Capitalism in the Era of Climate Emergency*, publicado na revista *Australian Journal of Environmental Education* (2025)

O azul do ceo parecía descompoñerse aos anacos. As nubes xuntábanse e afastábanse coma un quebracabezas que non acaba de montarse. Era unha tarde calquera de abril; unha tarde máis no medio da rutina. Os ollos de Juan permanecían inmóbiles ante aquel baile de primavera onde ninguén parecía atopar parella. Quizais diso fose a cousa. Quizais Juan estivera, por primeira vez, sometido ao baleiro de no entender que lle estaba sucedendo.

—Ola Juan, que miras? —preguntoulle Lucía dende a porta da terraza.

—Estou mirando como podo facerche a vida imposible, anana —replicou Juan rapidamente, evitando dicir o que realmente estaba pensando.

—Es un idiota —espetoulle a súa irmá—. Pois agora non che digo o que che viña dicir.

—E cres que me importa? Vindo de ti, non creo que fose nada importante —contestou Juan, volvendo aos seus pensamentos mentres Lucía abandonaba a terraza enfurruñada.

Facía xa dous días daquela excursión á illa de Ons. Como era habitual nestas ocasións, todo o mundo estaba excitado por perder o día de clase. Juan, con todo, parecía sentirse distinto

esta vez, aínda que, en realidade, o seu estado de ánimo pouco tiña que ver con aquela saída. Levaba varias semanas sentíndose como unha paleta de cores que caera ao chan. A súa alegría característica disolvérase entre moitas outras emocións que facían tremer os cimentos sobre os que acostumaba vivir. A pesar diso, vestiuse co seu papel habitual e chegou ao instituto preparado coa súa mellor fachada.

—Que tal, Uxía? Lista para naufragar no medio do mar? —preguntou Juan con xesto serio.

—Cala, home, non amoles. Sempre me mareo nos barcos, xa teño abondo con iso. Non me asustes máis —contestou ela.

—Cando en todas as novelas nas que aparecen barcos hai naufraxios, por algo será, non? —insistiu el, esta vez amosando un sorriso pícaro.

—Boh! Es idiota. Ninguén che pediu a túa opinión —replicou a súa compañeira mentres se daba a volta.

Foi entón, mentres Juan se ría polo que el consideraba que fora unha chanza ben armada, cando recibiu a súa primeira sacudida do día. A medida que a cachola de Uxía se ía facendo cada vez máis pequena, aqueles ollos de cor

verde abelá íanse facendo cada vez máis grandes. Instintivamente, Juan agachouse para mergullarse na súa mochila e buscar sabe Deus que nela, coma un avestruz escondendo a cabeza baixo a terra. Por sorte para el, Damián apareceu para devolver as cousas ao seu sitio.

—Que pasa, *bro*? —saudou Damián con impeto—. Viches onte o capítulo de *One Piece*?

—Vaia tolemia de capítulo! —contestou Juan mentres se erguía para saudar ao seu amigo.

Como se non formasen parte do mundo que os rodeaba, Juan e Damián pasaron toda a viaxe ata Ons falando da serie e de todas as teorías que existían sobre o *One Piece*. Unicamente a bucina do barco chegando á illa e o aviso enérxico e insistente da súa profesora fixeron que volvesen á realidade.

Ao desembarcar, un mozo duns vinte e cinco anos estaba de pé agardando. Mentres o grupo se recompuña da viaxe polo mar e se colocaba arredor del, Ramón, que pasaba por alí, detívose ao seu lado.

—Xosé, evita contarlles a historia do cemiterio —dixo o mariñeiro—. A última vez que a contaches, desapareceron dúas persoas na illa e aínda non apareceron —engadiu con voz seria.

Ante os ollos atónitos do alumnado, Ramón baixou do peirao e subiu á súa pequena embarcación, en silencio, tratando de ocultar un sorriso pillabán.

O guía, atravesado por unha dobre sensación de diversión e apuro, saudou ao mariñeiro coa man e dirixiuse cara aos estudantes.

—Bos días! Non lle fagades caso. Está de broma. Ninguén desapareceu na illa nas tres últimas semanas —apresurouse a dicir, decidindo continuar coa broma—. Son Xosé, o voso guía nesta excursión. Que tal foi a viaxe?

—Ben. Quitando catro vómitos e algún que outro mareo, chegamos a terra sen deixar a ninguén atrás —chanceou Paca, a profesora.

—Estupendo! Iso é o que quería escoitar. Que emoción tería vir ata a illa se non? —comentou Xosé, mirando fixamente a un alumnado incerto ante a estraña conversa.

Despois de presentarse, Xosé dedicou quince minutos a explicar cal era o plan da visita. Posteriormente, o grupo púxose en marcha para completar todas as paradas que tiñan previstas. En total, a visita guiada durou unhas dúas horas e media. Ao rematar a ruta, o grupo sentou nun merendeiro para gozar da comida que trouxeran. Despois do xantar, aínda tiveron dúas horas libres para desfrutar da contorna libremente.

En xeral, o entusiasmo acompañou aquela excursión de principio a fin, e pódese dicir que todo saíu segundo o previsto. Polo menos, iso diría o noventa e nove por cento das persoas que estiveron alí.

Como aquel pitiño que caeu do niño durante a visita, Juan sentiuse desamparado, especialmente despois da parada que fixeron a metade da ruta norte. A diferenza daquel pitiño, nin Xosé nin ningunha outra persoa se detiveran para axudarlle a comprender que estaba a suceder.

Baixo aquel ceo fragmentado e dinámico, un ceo que moito se parecía a aquel baixo o que estaba recuperando todos estes recordos, Xosé detivo o grupo de novo, sinalou co seu dedo índice ao tronco dunha árbore e preguntou:

—Que é isto?

Con certa incredulidade polo absurda que parecía a pregunta, varias persoas responderon ao unísono:

—Unha árbore.

—Si, é unha árbore —contestou Xosé—. Pero tamén é algo máis. Que é?

—Un eucalipto —respondeu unha compañeira.

—Correcto, é un eucalipto —confirmou Xosé—. Pero tamén é algo máis —insistiu—. Que é?

—Unha planta! —animouse a responder Juan con entusiasmo e ton burlón, o que espertou as risas da súa clase.

—Correcto, é unha planta; unha planta moi grande —aceptou Xosé, seguíndolle a corrente—. Pero tamén é algo máis. Que é?

Foi nese momento cando, por segunda vez aquel día, Juan sentiu unha nova sacudida. Aqueles ollos de cor verde abelá volveron invadir os seus e, sen velo vir, a enerxía que alimentaba a súa risa trasladouse ás súas pernas, que comezaron a tremer.

—É madeira —contestou a compañeira que lle dera o golpe a Juan.

—Correcto! Esa é a resposta que estaba buscando —confirmou finalmente Xosé, antes de continuar coa explicación—. Isto que temos aquí é unha planta, é unha árbore e é un eucalipto, pero, sobre todo, é madeira. Quizais non para min, e pode que tampouco para moitas das persoas que estamos hoxe aquí. Pero a sociedade, en xeral, non planta eucaliptos polo seu esplendor, nin porque lle parezan poéticos. Plántanos para obter madeira.

Xosé deu un par de golpiños no tronco cos cotenos, coma se comprobase que era real.

—Ao dicir «madeira», xa non falamos de ecoloxía nin de botánica, senón que falamos principalmente de economía. E cando falamos de economía, falamos de que hai que tomar moitas decisións: quen decide que se planta, en

que cantidade, para que industria, con que axudas, con que leis e con que consecuencias. Por iso, aínda que pareza raro, esta planta, esta árbore, este eucalipto e esta madeira tamén son política.

Para Juan, aquela explicación soaba como quen pon a radio para tela de fondo mentres conduce. As palabras de Xosé eran como unha melodía carente de importancia que pouco podían explicar o que lle estaba pasando. Con todo, Uxía sempre estaba atenta e sempre tiña algunha pregunta que facer.

—Pero, a ver —dixo—, que sexa madeira non o converte en algo malo. A madeira é importante. Necesitamos madeira para moitas cousas.

—Totalmente de acordo —asentiu Xosé—. Non estou dicindo iso. O único que estou dicindo é que podemos poñer moitas lentes diferentes para ver unha mesma cousa de distintas maneiras e, por desgraza, a lectura política deste eucalipto, desta madeira, moitas veces omítese e, en moitas ocasións, omítese a propósito. Pensade que, se o único obxectivo é producir madeira barata, a natureza deixa de ser natureza e pasa a ser un lugar do que extraer recursos para gañar cartos. Insisto, non estou dicindo que non sexa necesario producir madeira; o que estou dicindo é que é importante destacar que, se a produción de madeira é un negocio que prioriza gañar cartos, a natureza vese comprometida por cuestións que son esencialmente políticas.

—Pero diso trata o desenvolvemento sostible, non? —preguntou Uxía—. Suponse que hoxe en día a produción faise de maneira sostible.

Xosé sorriu con esa paciencia que se reserva para as preguntas que importan. Tras unha breve pausa, contestou con calma.

—A idea do «desenvolvemento sostible» soa moi

ben. Conciliadora. Esperanzadora. É coma se dixese: «tranquilos, non hai que discutir; podemos telo todo». Con todo, na práctica adoita ordenar as prioridades dun xeito moi concreto. Se unha iniciativa ten impacto ambiental, pero xera emprego e crecemento, é doado que se presente como máis sostible ca outra que protexe a natureza, pero limita beneficios ou frea o crecemento. O desenvolvemento sostible prométenos que, coa tecnoloxía axeitada, ese impacto reducirase. O que case nunca se formula é que tamén poderíamos cambiar a nosa idea de benestar e de progreso.

—Estás dicindo que o desenvolvemento sostible é malo? —insistiu Uxía, que sempre o cuestionaba todo.

Paca, a profesora, carraspeou.

—Uxía... deixa respirar un pouco ao guía —dixo, medio en serio, medio en broma.

Xosé levantou a man, restándolle importancia.

—Non pasa nada, Paca. Creo que é moi importante que faga esa pregunta en voz alta —dixo, e volveu mirar para Uxía—. Os obxectivos do desenvolvemento sostible sinalan problemas reais e urxentes, iso é evidente. Pero se, para abordar calquera deses problemas, a prioridade absoluta é o crecemento económico, entón moitas veces teremos unha contradición, non cres?

Uxía asentiu cunha expresión que mesturaba dúbida e aceptación. Juan, pola contra, sentiu un arrepío e tragou saliva. Sentía que el tamén tiña problemas que non estaba sabendo abordar. Ante o silencio do grupo, Xosé proseguíu co seu discurso.

—Mirade, estaredes fartas de escoitar que hai unha educación que nos di que con pequenos xestos como apagar a luz, pechar a billa e separar os residuos podemos ser sostibles. Está

claro que todos eses xestos son importantes e necesarios. Con todo, calquera desas accións, por si soas, funcionarán tanto como poñerlle un apósito a unha perna fracturada. Aínda que unha parte da educación ambiental segue esa corrente, tamén existe unha educación ambiental que busca achegar solucións axeitadas aos verdadeiros problemas. Se os problemas son colectivos e estruturais, as solucións que necesitamos tamén serán colectivas e estruturais. Vouvos poñer un exemplo, e despois seguimos coa ruta —Xosé detívose para coller aire—. A miña amiga Aura, que é unha erudita no tema, sempre me di que hai dúas formas de abordar o problema dos incendios. A versión do desenvolvemento sostible é, principalmente, desenvolver máis tecnoloxía, máis drons, máis plans e equipos de extinción... Estas solucións, con todo, non abordan o problema colectivo e estrutural. A educación ambiental, pola contra, sinala causas como o negocio da madeira e os monocultivos de eucalipto, o abandono do rural e a falta de estratexias de prevención, que moitas veces dependen de implicar de forma eficaz á comunidade na limpeza e no coidado dos montes. Enténdese o que quero dicir? —preguntou Xosé mirando fixamente a Uxía.

—Creo que si —respondeu ela—. Se entendo ben, a cuestión non é simplemente coidar árbores, senón entender por que estas árbores están aquí e repensar como nos relacionamos con elas.

Xosé sorriu, coma se aquela frase lle aforrase media hora máis de explicación. A ruta estaba facéndose longa e el debía volver despois de comer para estudar para os exames do mestrado. Ao fin e ao cabo, o obxectivo daquel traballo era poder pagar os estudos.

—Correcto —concluíu Xosé—. Necesitamos que a educación dea o salto definitivo para estudar e analizar os problemas de forma holística, e deixar xa dunha vez de presentar solucións parciais

coma se fosen as únicas posibles. E con isto, meu querido grupo, imos continuar a nosa viaxe pola illa, que aínda nos quedan moitas aventuras nas que deternos.

Despois daquela parada, a ruta, e o día, continuaron. Con todo, Juan estivo moito máis calado do habitual. Por sorte, Damián, que non tiña grandes dotes empáticas, pasou por alto o estraño estado de Juan e botou o resto do día falándolle dos videoxogos aos que estivera xogando ese mes, duns vídeos de TikTok que vira esa semana e dunha nova teoría sobre o *One Piece* que se lle esquecera comentar antes.

Mentres tanto, Juan enfrontábase a si mesmo, en silencio. Durante o resto da excursión non puido quitar da cabeza aqueles ollos de cor verde abelá, os mesmos ollos que o sacudirían unha última vez antes de abandonar o instituto ese mesmo día.

Dous días despois, baixo o ceo fragmentado da terraza, Juan regresou do recordo coma quen volve á superficie despois de mergullarse máis tempo do previsto. Tras de si, escoitouse o rasquexo da súa irmá.

—Creo que che pasa algo, así que che perdoo que sexas idiota —di Lucía.

—Déixame en paz, anana —replica Juan.

—Só quería dicirche que pola mañá atopei a Marga, a túa compañeira de clase, e díxome que che dera este sobre.

Lucía sacou un sobre pequeno e marrón. Parecía pechado. Juan miraba o sobre sen pestanexar.

—*Bueno*, que? Non o vas coller? —dixo Lucía para sacar ao seu irmán do seu ensimesmamento.

Juan achegou a man para collelo. Ao tocar o sobre, sentiu como se lle aceleraba o pulso. Outra vez aquela desesperante sensación que non era quen de entender. Outra vez as pernas lle volvían tremer. De feito, Juan sentía que estaba a vivir un terremoto de emocións.

—E dismo agora? Pero como se che ocorre non darmo nada máis chegar á casa?

O poder (e os dilemas) da comunidade

Un texto de Ana García Quintana, baseado no resumo realizado por Daniel Aguilar Viñas

Inspirado na tese doutoral de Daniel Aguilar Viñas (Rotterdam School of Management, Erasmus University) *Times of Contestation: Alternative Organizing and Community Entrepreneurship in a Fast-Changing Polarized World*, dirixida por Thomas Bauwens (Rotterdam School of Management, Erasmus University), 2026

Vaia modorra. Son as catro da tarde, Noa acaba de xantar un prato de caldo galego e non ten ningunha gana de preparar a presentación que ten que dar mañá nos seminarios sobre cooperativismo. Está preocupada. Cada vez hai máis tensións dentro das cooperativas e outras organizacións comunitarias que coñece. A verdade é que non sabe como enfocar a presentación, debería deixar clara a súa posición respecto aos últimos debates políticos? Debería darlle unha mirada neutra ao seu relato... como se finxise que non está a pasar nada? Cada vez cústalles máis atopar puntos de acordo, entenderse entre elas, e á vez facer que o público xeral as entenda. Cando teñen que tomar algunha decisión estratéxica hai debates como sempre os houbo, pero un pouco máis violentos, con máis dedos acusadores, con máis persoas que calan porque non se queren meter en leas. Agora cústalles atopar acordos sobre cal é o problema, de onde vén, pero sobre todo que facer respecto diso, que decisións tomar, como organizarse.

Está confusa. A presentación trata sobre o papel das empresas comunitarias fronte aos novos retos do 2026. Ela ten claro cal é o maior reto: que a pesares da inestabilidade e polarización actual sigan organizándose e cooperando sen perder a súa esencia, esa que persegue

obxectivos sociais e ambientais a través da actividade económica, aínda que os seus intereses, os seus valores e as súas posicións sexan diversos. Non sabe como articulalo, non consegue organizar as ideas na súa cabeza, só quedan unhas horas e terá que presentar. Non quere poñerse a traballar, o seu corpo pídelo botarse unha sesta, ver os *reels* que lle mandou Xosé. Pero non, ten que facer esta maldita presentación.

Ao cabo dunha hora, que pasou mirando a única diapositiva do *PowerPoint* en branco, recibe unha chamada do seu amigo David. Coñecéronse nunhas xornadas de cooperativismo hai dous anos. Ela ía presentar o traballo da súa familia, buscando abrílo á comunidade. El estaba a facer o seu traballo de campo.

David estase doutorando na Universidade de Rotterdam, estuda como escalar o impacto social das empresas comunitarias dentro da transición ecolóxica nun proxecto financiado polo Consello Europeo de Investigación. SCENSUS chámase. De cando en vez telefónanse, para falar destas cousas, da incomodidade, a tensión, os aires de cambio. Tamén da esperanza, da importancia que teñen este tipo de organizacións, da súa resiliencia.

—Ei, nótoche baixa, estás ben? – dio con calma, sen transmitir a preocupación que sente por escoitar á súa amiga triste. A súa amiga, a que se apunta ao que sexa, sempre que non sexa ilegal; a que traballa como unha fera; á que ve en todas as conferencias; a que está un pouco tola, pero que sempre ten os pés na terra. A súa amiga hoxe está triste.

—Si, estou ben —contesta Noa—. Só estou un pouco preocupada, mañá teño que falar sobre os retos aos que se enfrontarán as empresas sociais os próximos meses e a verdade que só me sae dicirlles que o maior reto vai ser manterse unidos no caos. Non sei. Teño a sensación de que queren que fale de oportunidades, de como Mercosur pode afectar ao negocio, de como navegar a inestabilidade xeopolítica. Pero sei que vai ser tocar un deses temas e a sala vai estalar, e eu voume quedar alí, pequeniña, sen máis nada que dicir, mentres os demais discuten. Mentres todo o traballo destes anos se desintegra, e o que nos unía queda atrás, escondido tralo que nos diferencia.

—Non te vas a facer pequeniña, Noa. Entendo como te sentes, todos estamos un pouco destemperados con todo o que está a pasar. Vaste dar unha ducha e, cando saes, unha nova catástrofe arrasa o mundo.

—Por iso mesmo, non sei como enfocalo. Se dar a miña opinión respecto diso, se ser máis pragmática e cinguirme aos feitos sen posicionarme, non sei...

—Ti sempre criches no poder transformador das empresas comunitarias, non deberías agora dar un paso atrás. Eu creo que podes usar a túa presentación para lembrar que son, cal é o seu rol e por que organizarnos é tan importante nos tempos que corren. Mira, podes empezar explicando como nos últimos tempos fomos testemuñas de poderosas expresións de organización comunitaria ao redor do mundo. Na

DANA, quen acudiu primeiro foron persoas correntes, que se organizaron de forma espontánea para rescatar, limpar e reconstruír alí onde as institucións tardaron en chegar. Hai só uns meses no País Vasco unha ampla mobilización cidadá logrou deter o proxecto Guggenheim en Urdaibai, unha reserva da biosfera da UNESCO. Non só nos organizamos aquí, no resto do mundo tamén está a suceder. Na Amazonía peruana, as comunidades Waorani lograron unha vitoria sen precedentes tras anos de mobilización: o peche dunha refinería de petróleo activa, a primeira vez que isto ocorría na historia. E en Estados Unidos, centos de mobilizacións espontáneas xurdiron nos últimos meses en resposta ás redadas de inmigración, demostrando que a solidariedade veciñal pode activarse con rapidez e forza.

—Xa David, as comunidades poden ser transformadoras, pero tamén perversas. En tempos recentes, movementos que se están organizando para acosar a migrantes, promover o negacionismo climático, e loitar para quitar dereitos a minorías e colectivos vulnerables teñen cada vez máis apoios. Obviamente o poder está na comunidade, pero non quero defender un ideal simplista sobre "o poder do pobo" cando a realidade é moito máis complexa—. Noa notou como o sangue empezaba a ferverlle nas veas. Sabe que David só ten boas intencións, pero é que ela non quere presentar mañá, só quere: botarse unha sesta e ver os *reels* que lle mandou Xosé.

—Enténdoches, Noa. Pero é que, nesa ambivalencia, na posibilidade de organizarnos, xa sexa para o bo ou para o malo, atópanse as empresas comunitarias. Abandeirando obxectivos sociais e ambientais nun mercado que o único que prioriza é o beneficio económico e a acumulación de capital. É normal que esteas cansada e triste. Pero lémbroche que somos a alternativa real á lóxica mercantil, non sei... Só en Alemaña o 40% da enerxía renovable instalada

pertence a cidadáns e comunidades, deixando atrás ás grandes corporacións, que só posúen o 6%. En Europa, máis de 10.500 comunidades enerxéticas involucran a máis de dous millóns de cidadáns na produción e o consumo de enerxía renovable.

—Non me estás entendendo. Claro que as cooperativas, asociacións e en xeral as organizacións que formamos parte da economía social e solidaria somos importantes. Con todo, se xuntas a nosa natureza híbrida e a actual polarización, todo se complica. Necesitamos manter a nosa lexitimidade ante públicos moi diversos: membros con diferentes sensibilidades políticas, institucións públicas, financiadores e as comunidades onde operamos. Nunha sociedade onde os matices percíbense con receo, manter ese equilibrio para chegar a unha maioría social é cada vez máis difícil. Manter un perfil baixo e tentar contentar a todos xa non funciona. Se non te posicionas fronte ás presións políticas, pode interpretarse como complicidade, mesmo indiferenza. Pero claro, se te posicionas abertamente corres o risco de polarizar aos teus propios membros e perder apoios sociais e institucionais, poñendo en risco a nosa viabilidade económica.

—Exactamente. Precisamente por iso debemos posicionarnos agora máis ca nunca e organizarnos para defender os valores polos que nacemos. Estas últimas expresións comunitarias perversas das que falas están a crecer como nunca, é verdade. Está a atacarse o feminismo, o multiculturalismo, os dereitos das persoas LGTBQI+, cuestiónase a existencia da crise climática...—David suspira, tentando manter a calma—. E moitas organizacións, organismos públicos e empresas que antes apoiaban estas causas agora danlles as costas cando o vento cambia, e mesmo terminan apoiando a esas comunidades perversas das que falas. Mira, por exemplo, o que ocorreu trala chegada de Trump á Casa Branca o ano pasado. Moitas empresas ás

que antes lles interesaban tanto as políticas de igualdade e diversidade dentro das súas organizacións, en canto chegou, deron un xiro de 180 graos e abandonaron esas políticas. Aí tes a Meta, Pepsi, Walmart, Google ou Amazon. Agora, en lugar de destinar cartos a políticas de igualdade e inclusión, destínanos a financiar a grupos que difunden mensaxes sobre a inexistencia das persoas trans ou sobre a suposta desigualdade masculina á que o feminismo radical nos expuxo, e a políticos e *lobbies* que están a reverter as políticas climáticas.

—David, nós non somos coma eles — interrompe Noa, tentando manter baixo control a tristeza, o enfado, a impotencia que sente ao falar dun mundo que cada vez se pinta máis gris.

—Non, non somos como eles. Nós non fundamos as nosas organizacións para defender valores sociais e ambientais porque estivese de moda ou porque nos beneficiase economicamente, fixémoslo porque criamos que era o xusto e o correcto, e así o seguimos pensando. Non podemos abandonalo porque os tempos estean a cambiar ou por medo a perder apoio social e institucional —David suspira, deixando ver que, a pesar da claridade das súas ideas, a situación tamén lle afecta—. Non sei Noa, se abandonamos a nosa misión, abandonamos a nosa razón de ser.

—Entón... ¿que farías tí?

—Creo que agora toca dar un paso adiante e ser máis explícitos que nunca. Claro que iso pode facer que certos sectores nos ataquen, pero tamén imos atraer a moitas outras persoas que se senten identificadas cos nosos valores e a nosa misión. Para min o risco do que falas pode converterse nunha oportunidade. Aí é onde podemos crecer economicamente e crear tecido colectivo para frear esta onda de polarización e odio que arrasa as nosas sociedades.

—Estou de acordo contigo, David, e eu estou polo labor de transitar ese camiño, pero tamén entendo que quizáis non todo o sector o estea. Que lles digo? Que deben posicionarse en determinados temas dunha forma concreta, que é a que eu defendo, cando en realidade opinan diferente a min? Non podo facer iso.

—Noa, aí o tes. O maior reto este ano non é dicirlles ás organizacións do seminario que facer, senón lembrarllas que é o que as diferencia, que as fai distintas, e por que decidiron emprender o camiño difícil de tentar cambiar o mundo e transformar a sociedade. Ás veces, navegar na economía capitalista fai que as organizacións comunitarias perdan parte do seu espírito. Entre tantas presións económicas para sobrevivir e cumprir coas expectativas do sistema, van diluíndo o propósito social inicial polo que se crearon, e acaban parecéndose máis a unha empresa tradicional que busca a maximización do beneficio que a un axente de cambio social. Basicamente perden a súa esencia, e quizais ti podes axudarllas a que a lembren.

Co teléfono na orella Noa sorrí. David deu no cravo. Fai cinco minutos quería gritarlle, pero agora conseguiu que vexa esa diapositiva en branco como un lenzo ao que dar vida e non un

espazo baleiro no que perderse. Coa voz de quen sabe que se equivocou, pero que xamais o admitiría, dille:

—É unha idea estupenda David. Creo que vou facer un taller, pero.. merda! Necesito Post-Its, rotuladores... que hora é?

—Pois son case as 5 non?

—Ai non, teño que marchar voando á papelería. Téñoche que deixar David, falamos pasadomañá e cóntasme que tal estás ti. Moitas grazas pola idea! Es xenial. Un bico!!

Deixa o teléfono no escritorio, vístese e sae cos zapatos sen atar. Ten unha misión máis importante que conseguir notas adhesivas. Ten que lembrar ás empresas comunitarias que hoxe, con todo o que está a pasar, son máis importantes ca nunca. Nun mundo onde a polarización erosiona o tecido social e fomenta o odio cara a colectivos vulnerables, o que necesitamos son organizacións capaces de canalizar a cooperación entre persoas diversas para alzarse e defender os dereitos e valores sociais que forzas cada vez máis maioritarias se empeñan en atacar e destruír.

Chicharras

Un texto de Cristina Vázquez Santos, baseado no resumo de Alejandro M. Fortuny Sicart

Inspirado no artigo científico de Denise Kasparian (Instituto de investigación Gino Germani, Universidade de Buenos Aires), Agustina Súnico (Instituto de investigación Gino Germani, Universidade de Buenos Aires), Julieta Grasas (Instituto de investigación Gino Germani, Universidade de Buenos Aires) e Julia Cófreces (Departamento de filosofía, Universidade de Buenos Aires) **Socio-Labour Inclusion of Low-Income Women in the Digital Economy: A Comparison between Corporate and Cooperative Domestic Work Platforms**, publicado na revista Social Sciences (2023)

Cantan as chicharras pola noite

Titilan tres Marías la no ceo

*Le diste mucho al mate por la tarde
y no puedes dormir...*

A música de Catuxa Salom acompañabaa moitas tardes (dende que a súa filla Noa lla descubriera uns meses atrás) mentres xestionaba pedidos, revisaba facturas ou actualizaba a web da cooperativa. Do mesmo xeito que a cantante, o corazón de Eva tamén era medio arxentino e medio galego. Os seus pais eran deses tantos españois que tiveran que emigrar a Latinoamérica durante a ditadura franquista buscando as oportunidades que non podían atopar na súa terra. E as tiñan atopado en Rosario, en forma de papa, choclo e espinaca, os produtos estrela que se comercializaban na empresa agrícola para a que traballaban. Os gallegos (así chamaban a todos, xa fosen de Galicia ou de Albacete) eran boa man de obra, barata e traballadora, e non tardaban en atopar oportunidades laborais, pero moitos patróns aproveitábanse da súa situación. Non era o caso de Carmen e Manuel, que se consideraban afortunados por atopar un traballo con boas condicións e un xefe xusto, Ricardo, que pagaba o que debía e tratábaos con respecto, mesmo con agarimo. El ensináralles case todo o que sabían do campo e do cultivo, coñecementos

que, cos anos, foran transmitindo ás súas fillas Eva, a primoxénita, e Valeria, a pequena das irmás.

Ambas se criaran entre o pobo no que vivían, a apenas 15km de Rosario, e a cidade, na que pasaban boa parte das fins de semana gozando dos seus parques e avenidas, as súas xeadorías e a súa oferta social e cultural. Os seus pais educáranas para ser responsables, pero tamén independentes e valentes, combinación máxica que fixera da súa infancia e mocidade temperá un período enormemente feliz. Por iso, para elas fora dramático o momento no que Carmen e Manuel lles dixeron que se mudaban a España. Entendían que quixesen regresar, por suposto. Aínda que os seus pais foran felices na terra do mate e os ventos do sur, nunca deixaran de estrañar a súa Galicia natal. O vínculo non fixera senón aumentar dende o mesmo momento en que cruzaron o Atlántico, e a morriña sempre o impregnara todo na súa casa. Con todo, as irmás, en especial Valeria, sentíanse profundamente arxentinas, polo que o día en que lles deron a noticia o fogar converteuse nun mar de bágoas. Era 1993 cando a familia empaquetou 20 anos de recordos (17 no caso de Eva, 15 no de Valeria) e emprendeu o camiño de regreso ao reino das meigas.

Aínda que non tardaron en adaptarse á súa nova vida, unha parte delas quedou no río Paraná. No caso de Eva era unha parte pequena, doce. Un recordo que atesouraba con amor infinito, pero non tanto como para chamala a volver. Estudara enxeñería agrónoma e en canto terminou incorporouse á cooperativa agrícola que os seus pais fundaran ao volver a Negreira. Fora feliz dende a súa chegada, era coma se ese fose en realidade o seu sitio. Pero para Valeria era diferente. A súa estrañada provincia de Santa Fe reclamábala a berros. Fíxose a vivir en España, si, pero sempre tivera claro que regresaría a Rosario. Así que en canto xurdiu a oportunidade de facer unhas prácticas alí mentres cursaba o mestrado, non o dubidou nin un momento. E xa nunca volvera. *Bueno*, si. Algún nadal, e de cando en vez no verán, pero sempre de paso. O seu sitio estaba alá.

Para as irmás fora difícil separarse. Pero queríanse e respectábanse por enriba de todo, nunca se reprocharon nada: Eva non reprochaba a Valeria que decidise volver a Arxentina, e Valeria nunca reprochaba a Eva que non se tivese ido con ela. Por aquel entón, a súa irmá xa se fixera bastante imprescindible na cooperativa familiar, e ademais coñecera a Antonio, o que uns anos despois sería o seu marido. Así que nunca se lle ocorreu pedirullo.

Aínda que botaban de menos o abrazarse e collerse da man, o seu vínculo permanecera intacto. Mantiñan un contacto constante, que nos últimos anos volvérase máis sinxelo co despregamento das novas tecnoloxías. A distancia non tiña mermado nin un pouco a súa complicidade e a súa capacidade para lerse a unha á outra. Por iso, durante a súa última chamada, Eva fora consciente de que a súa irmá estaba preocupada antes mesmo de que lle dese tempo a abrir a boca.

—Che, que pasa? Todo ben? Nótote medio *bajoneada* —era curioso ver como o acento e a

maneira de falar de Eva cambiaban completamente ao falar coa súa irmá. Calquera que a coñecese no seu día a día non lle notaría nin o máis mínimo deixe na súa forma de falar. Pero en canto se atopaba en familia, a súa versión arxentina brotaba automaticamente, como un resorte.

—*Y bueno...* xa *sabés* como están as cousas por *acá*. Desde que se meteu Milei na Casa Rosada, a situación non deixa de empeorar.

—Pero che pasou algo? Estás ben?

—Si, si. É só que ando algo reflexiva... Vos non andabas dándolle voltas ao de montar un servizo de reparto de froita e verdura a domicilio en Santiago de Compostela?

—*Y sí*, é algo que nos anda na cabeza desde hai un tempo. Teño a Noa toda tola con iso, di que é unha gran oportunidade.

—Pero non estarán pensando en usar Glovo ou unha desas plataformas escravistas que teñen por alá, verdade?

—Pois aínda non desenvolvemos a idea, *viste*. Por que lo *preguntás*?

Valeria traballaba nunha cooperativa cultural na que tiñan moito contacto con xente da universidade. Facía pouco coñecera a unha investigadora que estudaba cuestións relacionadas con economía social, e nun artigo recente ela e o seu equipo estudaran o traballo en plataformas dixitais dende a perspectiva de xénero, analizando a inclusión sociolaboral das mulleres en dúas coñecidas plataformas de xestión de traballo doméstico. Unha era Zolvers, que opera en países latinoamericanos como Arxentina, Chile, Colombia e México; e a outra Up & Go, unha cooperativa que ofrece o mesmo tipo de servizos en Estados Unidos.

—O estudo avalía ata que punto eses dous modelos contribúen a mellorar as condicións laborais, a autonomía e o empoderamento das traballadoras, analizando cuestións como a inclusión económica, as condicións de traballo, a gobernanza e o deseño tecnolóxico —Valeria explicaba o estudo con paixón. Sempre sentira unha grande sensibilidade polas cuestións sociais, sobre todo por aquelas que afectaban ás mulleres ou á infancia.

—E que atoparon? Polo que sei, Up & Go é unha cooperativa, así que espero que as súas prácticas sexan mellores ca as de Zolvers... —Eva era unha firme defensora do modelo cooperativo.

—Pois si, deches no cravo. No caso de Zolvers viron que, aínda que fomenta un certo grao de formalización laboral nun sector historicamente marcado pola informalidade e a precariedade —como é o do traballo doméstico—, na realidade os beneficios son bastante limitados e non alteran as relacións de poder tradicionais. As traballadoras quedan subordinadas ás empregadoras e á plataforma, que usa un sistema de asignación de tarefas baseado na reputación. Ademais, as traballadoras non poden cualificar ás empregadoras, así que se xera unha enorme asimetría que dá lugar a sesgos e discriminación, e a presión por manter unha boa reputación restrinxe moito a súa autonomía na organización do tempo. Vamos, que iso da conciliación familiar... pura utopía para elas.

—Polo que vexo, é unha empresa ao uso. Democracia e cooperación, cero —reflexionou Eva cun certo punto de indignación.

—*Tal cual*. Zolvers non ofrece ningún tipo de mecanismo de participación para as traballadoras; todo queda baixo o control da empresa, e a tecnoloxía non deixa de ser unha ferramenta de control laboral. As investigadoras concluían no seu artigo que a suposta flexibilidade do modelo de plataforma, en

realidade, encobre novas formas de dependencia e disciplinamento laboral.

—Logo din que a tecnoloxía serve para mellorar as nosas vidas. Depende a de quen! E entón que pasa no caso de Up & Go?

—Pois, resumindo, todo o contrario. A plataforma está integrada por seis cooperativas de limpeza conformadas principalmente por mulleres migrantes, que son copropietarias e participan na súa xestión. Elas controlan a organización do traballo, definen colectivamente prezos e condicións laborais e perciben o 95% dos ingresos xerados. Ademais, non existe ese sistema baseado na reputación: implementan mecanismos colectivos e humanos de control de calidade que priorizan a protección dos salarios e a mediación xusta nos conflitos. A asignación dos traballos realízase a través de decisións tomadas polas propias cooperativas, o que lles dá máis autonomía e control sobre os tempos e o ritmo de traballo.

—Se é que o modelo cooperativo é o mellor... —sentenciou Eva, orgullosa.

—Sen dúbida. Que imos dicir nós! —riu Valeria—. Ademais, en Up & Go teñen un sistema de gobernanza democrática, que é a pedra angular da plataforma. As traballadoras participan nos procesos de toma de decisións e desenvolven capacidades máis alá das propias da limpeza, recibindo formación en xestión, contabilidade, marketing ou deseño organizacional. E o software da plataforma é de propiedade colectiva e as traballadoras participan no seu desenvolvemento. A tecnoloxía non se usa para vixiar ou penalizar, senón para facilitar a comunicación, superar barreiras lingüísticas e organizar o traballo de forma eficiente e equitativa.

—Xa vexo por que me preguntabas que tipo de plataforma estamos a pensar en usar se

poñemos en marcha o do reparto a domicilio. Vos nos ves capaces de darlle *bola* a un sistema que explote ao persoal? *Parece que no nos conocés, hermanita* —dixo Eva en ton burlón—. Pero, *escoítame!* Agora que *sabés* tanto do tema, *podés* vir vos a axudarnos a implementar o sistema de reparto xusto.

Eva esperaba a habitual resposta que a súa irmá adoitaba darlle cando lle facía unha mínima insinuación de volver a Galicia, que sempre era un non rotundo. Pero nesta ocasión non fora así. A súa proposta, medio de broma medio en serio, estivera seguida por un longo silencio de Valeria, finalizado por un «Nunca se sabe...».

As cousas debíanse estar poñendo ben feas por alá. A conversa coa súa irmá deixara en Eva un pouso de preocupación.

Y si cantaran las chicharras
Pola noite en mi ventana
Al menos sentiría que de alguna forma
Sigo allí

Eva achegouse á xanela mentres Salom concluía o seu canto. Alí, vendo os seus verdes campos e o precioso ceo azul tinguido do vermello do atardecer, non puido evitar pensar en que os sons das chicharras en Arxentina estaban a empezar a quedar ocultos por outros máis aterradores. Corrían tempos escuros na súa terra natal, e no seu interior desexaba con tódalas súas forzas que a súa irmá volvесе a Galicia.

O que non sabía naquel momento é que non tería que esperar moito para que iso sucedese.

Mensaxes e mensaxeiros

Un texto de Aitor Alonso Rodríguez, baseado no resumo elaborado por Alejandro M. Fortuny Sicart

Inspirado no artigo científico de Alejandro Fortuny-Sicart (Universidade de Vigo), Mario Pansera (Universidade de Vigo) e Javier Lloveras (Universidade de Vigo) *Directing innovation through confrontation and democratisation: the case of platform cooperativism*, publicado na revista *Journal of Responsible Innovation* (2024)

Marga estaba nerviosa. Non sabía se fixera o correcto ou se llo ía tomar a mal; dáballe medo verse hoxe na clase con Juan. Había un par de semanas estaba tranquila; ía á clase, pasaba desapercibida, vía como a súa amiga quedaba durmida e dáballe co cóbado antes de que comezase a babear. Seguía sufrindo cando a mandaban falar. En cambio, neste último ano, dende que Paca era a súa titora, algo estaba cambiando. Estaba gañando confianza. Xa non cría tanto os malos comentarios que lle dician na casa. Brillaba. Ás veces sentíase unha lámpada que podía alumear eternamente os infinitos compases do tempo. Outras veces pensaba que era unha vela, e que o seu lume a derretería tan pronto como se prendese.

En ambas ocasións era incapaz de deixar de mirar a aquel rapaz riseiro que convertía as horas de clase en clases de humor.

Habitualmente non falaban. Pertencían ao mesmo grupo de colegas, pero ela sempre quedaba con Uxía e Lucía... sen poder afastar os ollos del, coa esperanza de forzar algunha interacción que non se atrevía a provocar.

Porén, agora algo cambiara. Cando a pillaba mirándoo, Juan esquivaba a súa mirada, encollía a cabeza nos ombreiros coma unha toupa baixo

terra, e atopaba o rubor repousando nas súas meixelas.

Non se atreveu a ir ao seu aniversario; aquel día levantárase coa vela sen cera. Pero cando o luns foron a Ons... aquel día foi especial; quizais fosen os ventos, pero o floco de Juan facía que estivese tan guapo... que non puido quitarlle os ollos de enriba. E aquel día sentiuse lámpada.

Ao volver atreveuse a escribir unha pequena carta e darlla a Lucía.

Hoxe era martes, e non sabía se quería ver a Juan ou se prefería que se puxese enfermo.

—Hoxe temos un convidado especial —sorriu Paca— que vén darvos unha charla sobre como a tecnoloxía se relaciona coas plataformas dixitais de reparto en bicicleta.

—Mira, Juan, van explicarnos por que chegaches tarde o sábado —berrou Uxía— á túa propia casa.

Juan botouse cara atrás na cadeira.

A fin de semana celebrara o seu aniversario, pero entretívrase entregando un paquete ao seu tío. Enviárano á súa casa porque o seu tío estivera de vacacións. Ao levarllo, agarráralle o brazo coma

se o mañá non existise, e retívoo que se coas fotos do seu bebé ou co guapa que estaba a tía con aquela posta de sol. El só quería chegar á casa e estar coas súas amigas... E doéralle que Marga non viñese, aínda que non soubese moi ben por que.

—*Bueno*, si. Eu non cheguei tarde, cheguei no momento xusto para deixar de explotar a Sálvora, que a tiñades soa no asador. Como seguro que explotan aos rapaces que traballan para esas plataformas.

—Eses «rapaces» son maiores ca ti —riu Uxía.

—*Bueno*, clase, un pouco de silencio que hoxe estades bastante alporizados.

Toc, toc.

—Ah, aquí está. Adiante, pasa.

A porta abriuse e un home de barba e pelo polos ombreiros asomouse cun sorriso de cine.

—Hugo! —berrou Uxía—. Mimá... —suspirou para si.

—Uxía, pecha a boca que se che cae a mandíbula —murmurou Juan.

Paca fulminounos cunha mirada divertida e os dous calaron. Había un par de semanas a clase coñecera a Hugo nun evento en Ceuán, onde todos saíran prendados del... aínda que uns máis ca outros.

—Perdoade por chegar tarde. Non teño excusa, a verdade.

Paca sorriu.

—Podes empezar cando queiras. Como ves, lémbrense de ti perfectamente.

Hugo, feliz por volver ver ao grupo, asentiu e dirixiuse á clase.

—Explicáronvos a diferenza entre traballar por conta allea e traballar por conta propia?

—Na primeira explótante e na segunda explótaste ti —respondeu Juan.

—Non lle fagas caso, Hugo —respondeu Uxía cun xesto—. Quere dicir que no primeiro caso traballas para alguén, cun contrato laboral, e por conta propia é o que chamamos ser autónomo: traballas para ti mesmo.

—Moi ben. Vexo que esta clase ten nivel.

—Estamos en bacharelato, tampouco somos parvos.

—Juan, por favor —reprendeu Paca.

Hugo riu.

—Non, non. Ten razón. Ás veces, as persoas que non estamos cos estudantes tendemos a esquecer o seu nivel e baixámolo demasiado. Si, en xeral está ben o que dis. As persoas que traballan por conta allea teñen unha relación de subordinación e reciben ordes sobre como, onde e cando facer o seu traballo. Esta relación contractual vén con obrigas para quen traballa, pero tamén cuns dereitos que quen contrata ten que respectar.

—Si, xa... respectar...

—Juan, de verdade que á seguinte voute botar da clase.

—Perdón, profesora —respondeu avergoñado. Paca case nunca ameazaba con botalos da clase; tomouno coma se cruzase unha liña.

—Bueno, si que é certo que ás veces se busca

«trampear» o cumprimento deses dereitos — recoñeceu Hugo—. Aínda que esta é a miña opinión; non vaiades dicíndoo por aí, que me podedes buscar problemas.

Riu.

—As persoas que traballan por conta propia poden traballar de maneira independente, coas vantaxes que iso ten, pero tamén teñen que facerse cargo do seu propio material, cotizacións e impostos, e non teñen dereito a paro no caso de que cesen a súa actividade. Pois hoxe veño falarvos de plataformas dixitais de reparto en bicicleta, a través dun caso de estudo que se levou a cabo na Universidade de Vigo por un alumno de doutoramento chamado Alexandre. Uxía levantou a man.

—Perdón, que ten que ver unha cousa coa outra?

—Boa pregunta —sorriu—. Estas plataformas non só proporcionan o servizo de reparto, senón que fan de intermediarias entre as persoas traballadoras e os seus clientes. A través do seu software danlles ordes e determinan unha gran parte do traballo de quen reparte, pero sen declaralas empregadas. É dicir, en vez de contar cun contrato de traballo, obrigan ás súas traballadoras a declararse autónomas, tendo que pagar o seu propio material e gastos, dos cales deberían facerse cargo eles.

—Vedes como si era explotación? —saltou Juan. Paca sorriu e quedou en silencio.

—É unha valoración válida —riu Hugo—. Estas prácticas fanse, como dixeran, a través dunha plataforma dixital que á súa vez contén algoritmos deseñados para cumprir funcións específicas. Algunhas plataformas, por exemplo, desenvolven o seu software para que, se hai unha subida de traballadoras dispoñibles, se reduzan os pagos a esas traballadoras.

—Isto xa o vimos, lembrades? Marga, que

significa isto? Recordas?

Marga asentiu, poñéndose colorada.

—Que a tecnoloxía non é neutral.

—Correcto —Hugo sorriu—. Cansadas desta práctica, as traballadoras de CoopCycle crearon unha plataforma de propiedade colectiva, unha cooperativa, para mellorar as condicións das persoas que querían continuar co seu emprego, pero en condicións dignas. O seu financiamento faise de maneira democrática e desenvolveron un software que se adaptase ás necesidades reais do día a día de quen reparte, e non ás dos accionistas. Por exemplo, o seu software facilita a organización das rutas de reparto e calcula o prezo do envío para poder pagarlles en condicións. Actualmente é utilizado por máis de sesenta colectivos de repartidoras, principalmente en Francia, España e outros países europeos, e tamén en América Latina e América do Norte.

—Isto xa non soa a explotación.

Hugo riu.

—Vese que non. Ademais, os membros da cooperativa deciden as súas propias remuneracións, como se organizan e como funcionan. E os membros da plataforma que crearon comparten as súas experiencias, oportunidades e erros, o que axuda a que desempeñen o seu traballo en mellores condicións.

Hugo calou e mirou para Paca, dando por finalizada a súa exposición.

—Cal é a moral desta historia?

Marga, sen saber moi ben que a levaba a facelo, levantou dubitativa a man.

—Que dúas tecnoloxías moi semellantes poden

servir para propósitos moi distintos, dependendo do que haxa detrás: influencias, valores, obxectivos. Por unha banda, poden ser opacas e axudar a non cumprir os dereitos laborais. Pero por outra tamén poden mellorar as condicións laborais e velar pola persoa que está traballando.

—Un resumo estupendo —respondeu Hugo—. Por iso é importante que esixamos que a dirección que tomen as novas tecnoloxías teña en conta o momento social e ambiental no que nos atopamos. Non credes?

...

Marga estaba recollendo as súas cousas. Juan non paraba de facer xirar o bolígrafo nas mans. Levaba todo o día dándolle voltas á cabeza. A carta de Marga... Significaba algo? Estaría pensándoo de máis? El cría ler entre liñas algo que... Sería a súa imaxinación? E que había entre as súas propias liñas? O único que sabía era que cada vez, na súa cabeza, aqueles ollos verde abelá aparecían máis e máis durante... sempre.

—Ei, tío, imos, que estás atolado —dixo Damián.

—Bah, cala —respondeu. Quedou en silencio, pensativo—. Tío, deixa de dar a lata e vai tirando, xa che alcanzo.

Damián encolleu os ombreiros e saíu da clase. Quedaba Paca, pero estaba mirando o ordenador; nese momento era como un decorado na súa película persoal. Se ía dar o paso, aquel era o momento.

«Veña, vai. Agora ou nunca».

—Ei, Marga.

Marga sobresaltouse.

—Oe... ti-tiñas plans o sábado? Non sei... como non viñeches ao aniversario.

—Ah! Eh... había... había cousas que facer na casa e... miña nai non... Quero dicir, eu dixen que... Preferín quedar e axudar. Síntoo.

Juan quedou en silencio. Asentiu.

—Apetéceche...? Non.

—Que?

—Nada. Ehhh —Juan revolveu o pelo—, a túa carta... Aggg... Veña, vai, de golpe. Apetéceche dar unha volta o sábado ou ir ao cine?

Marga quedou en silencio e Juan comezou a darlle voltas a unha goma do pelo que lle roubara á súa irmá e que adoitaba levar de pulseira.

—Si —murmurou Marga.

De súpeto, Juan volveu sentir ese formigo nas pernas. Tremor, sacudida e motor dun sismo de pés a cabeza.

—Xenial —e o seu sorriso foi pura alegría—. Quedamos así.

—A ver, ho! Marchamos ou que? —Damián volveu asomar a cabeza.

—A ver de que, pallaso, xa che dixen que marchases —respondeu mentres cargaba a mochila ao ombreiro—. Ata mañá, Marga.

Marga sorriulle e seguiu recollendo as súas cousas. Paca esbozou un sorriso detrás do seu ordenador.

Que fermosa era a xuventude.

www.tias.uvigo.gal
